

ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТЬОГО ПРОСТОРУ В УКРАЇНІ В НАПРЯМІ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

TRANSFORMATION OF THE EDUCATIONAL SPACE IN UKRAINE IN THE DIRECTION OF ORGANIZATION OF PHYSICAL AND FITNESS ENVIRONMENT OF INSTITUTIONS OF GENERAL SECONDARY EDUCATION

Провідна роль у здоров'язбереженні, безумовно, належить фізичній культурі, яка покликана сформувати підґрунтя для подальшого усвідомленого здорового способу життя. Саме тому професійна підготовка вчителів фізичної культури насамперед має забезпечувати їхню здатність до організації такого середовища закладу загальної середньої освіти, яке б з позицій виваженої участі у спортивних заходах виконувало одночасно і оздоровчу функцію, і виховну. Під фізкультурно-оздоровчим середовищем закладу загальної середньої освіти розуміється педагогічно вивіреним і доцільно організований освітній простір, у якому створені необхідні умови для збереження і зміцнення фізичного, духовного, психологічного і соціального здоров'я всіх учасників освітнього процесу і який має на меті виховання фізично здорової та морально досконалої молоді людини, спроможної активно реалізувати себе в дорослому житті в інтересах своєї особистості, сім'ї, держави та суспільства. Необхідно побудувати простір, орієнтований на збереження здоров'я, у якому можна реалізувати на практиці всі теоретичні знання і прикладні вміння. Реалізація цього у школі передбачає здійснення діяльності за такими основними напрямками: створення єдиного, орієнтованого на збереження здоров'я, розвиваючого простору в навчальному закладі, що дозволяє у процесі креативної життєдіяльності освоїти ключову компетенцію «бути здоровим» і сформувати здоровий спосіб життя; поліпшити стан внутрішкільного простору через створення здоров'яорієнтованого іміджу установи; організувати умови для соціальної реклами цінностей здорового способу життя в підлітковій субкультурі всередині школи та мікрорайоні; надати умови для комплексної реабілітації (педагогічної, соціальної, психологічної, медичної тощо) в умовах освітнього закладу; сформувати психологічні і соціальні ресурси для підтримки всіх учасників педагогічної взаємодії.

Ключові слова: фізкультурно-оздоровче середовище, майбутній учитель фізичної

культури, професійна підготовка, реформування системи середньої освіти.

The leading role in health care certainly belongs to the physical culture, which aims to form the basis for a further conscious healthy lifestyle. That is why the vocational training of physical education teachers should, first and foremost, ensure their ability to organize an environment of a general secondary education institution that, from the standpoint of balanced participation in sporting activities, would perform both a health function and an educational function. The physical and health-improving environment of a general secondary education institution means a pedagogically adjusted and appropriately organized educational space, which creates the necessary conditions for preserving and enhancing the physical, spiritual, psychological and social health of all participants in the educational process and aimed at nurturing physically healthy a morally perfect young man, able to actively realize himself in adulthood in the interests of his personality, family, state and society. It is necessary to build a health-oriented space in which all theoretical knowledge and applied skills can be put into practice. The implementation of this in the school involves the implementation of activities in a number of major areas: the creation of a single, focused on maintaining health, developing space in the school, which allows in the process of creative life to master the key competence to "be healthy" and to form a healthy lifestyle; improve the condition of the intracellular space by creating a healthy image of the institution; to organize conditions for the social promotion of healthy lifestyle values in the adolescent subculture inside the school and in the neighborhood; to provide conditions for comprehensive rehabilitation (pedagogical, social, psychological, medical, etc.) in the conditions of an educational institution; to form psychological and social resources to support all participants of pedagogical interaction.

Key words: physical and health environment, future teacher of physical culture, training, reform of secondary education system.

УДК 378:[37.091.12.011.3–051:796]:001.895
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-19-2-14>

Рибалко П.Ф.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри теорії та методики
фізичної культури
Сумського державного педагогічного
університету імені А.С. Макаренка

Постановка проблеми в загальному вигляді. Глобалізаційні й інтеграційні процеси в українському суспільстві, динамічний розвиток технологій, визнання світовою спільнотою проблеми збереження фізичного і психологічного здоров'я як головного показника соціально-економічної зрілості членів суспільства, культури й успішності держави зумовлюють особливе ставлення до здоров'я як провідного в системі показників її розвитку та гарантії якості життя кожного громадянина. Водночас в Україні статистичні дані засвідчують низьку культуру населення в галузі здоров'язбереження,

що актуалізує проблему формування навичок збереження власного здоров'я та здоров'я інших, здатності до фізичного й психічного відновлення функцій організму ще зі школи.

Здатність до збереження здоров'я сприймається як одна зі складових частин соціальних і цивільних компетентностей у системі ключових, що визначені в міжнародних деклараціях і комюніке Хартії Європейського Союзу (далі – ЄС) та ЮНЕСКО. Актуальність проблеми збереження здоров'я окреслена в Національній стратегії розвитку освіти в Україні до 2021 р. (2012 р.), у законах

України «Про освіту» (2017 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про охорону здоров'я» (2017), Концепції «Здоров'я 2020: український вимір» (2011 р.), Цільовій соціальній комплексній програмі розвитку фізичної культури і здоров'я (2016 р.), листах Міністерства освіти і науки України «Щодо організації фізичного виховання у вищих навчальних закладах» (2015 р.), постанові Верховної Ради України «Про забезпечення сталого розвитку сфери фізичної культури і спорту в Україні в умовах децентралізації влади» (2016 р.) та інших державних національних програмах і документах.

Провідна роль у здоров'язбереженні, безумовно, належить фізичній культурі, яка покликана сформуванню підґрунтя для подальшого усвідомленого здорового способу життя. Саме тому професійна підготовка вчителів фізичної культури насамперед має забезпечувати їхню здатність до організації такого середовища закладу загальної середньої освіти, яке б з позицій вираженої участі у спортивних заходах виконувало одночасно і оздоровчу функцію, і виховну.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У роботах науковців наголошується на важливості здоров'язбереження (Л. Сущенко, О. Міхеєнко й ін.), удосконаленні навчальних планів професійної підготовки фахівців із метою їх орієнтації на формування знань про здоров'я та умінь його зберігати й відновлювати (Ю. Бойчук, Ю. Лянной, М. Носко й ін.), формуванні різних аспектів культури здоров'я та здорового способу життя студентів (В. Бондаренко, Ю. Козерук, Г. Куртова, П. Приходько, А. Сущенко й ін.).

Водночас проведений аналіз теоретичного і практичного досвіду професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури засвідчив поряд з обов'язковістю курсів психолого-педагогічного, спортивного і валеологічного спрямування відсутність системного бачення важливості професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Під фізкультурно-оздоровчим середовищем закладу загальної середньої освіти розуміється педагогічно вивіреним і доцільно організований освітній простір, у якому створені необхідні умови для збереження і зміцнення фізичного, духовного, психологічного і соціального здоров'я всіх учасників освітнього процесу і який має на меті виховання фізично здорової та морально досконалої молоді людини, спроможної активно реалізувати себе в дорослому житті в інтересах своєї особистості, сім'ї, держави та суспільства [1; 2].

Теоретичний аналіз наукових праць та вивчення практичного досвіду підготовки майбутніх учителів у процесі їх професійної підготовки виявили низку суперечностей між:

– зростаючими вимогами українського суспільства до здоров'язбереження української нації та точковим вирішенням цієї проблеми на рівні закладів загальної середньої освіти;

– запитом суспільства на фізкультурно-оздоровче середовище закладу загальної середньої освіти та відсутністю концептуальних засад щодо його організації;

– підвищеними ризиками погіршення здоров'я молодого покоління (екологія, інформаційні засоби, булінг тощо) та неготовністю учителів фізичної культури до організації оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти;

– запитом суспільства на учителів фізичної культури, здатних до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти, та незадовільним теоретичним уявленням про відповідну професійну підготовку та відсутністю моделей професійної підготовки вчителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти;

– запитом суспільства на вчителів фізичної культури, здатних до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти, та недостатньою розробленістю практичних засад такої підготовки.

Отже, потреба в усуненні зазначених суперечностей зумовила необхідність дослідження теоретичних і практичних основ професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти.

Мета статті – розглянути теоретичні основи проблеми професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти.

Виклад основного матеріалу. Зміни в суспільстві ведуть до зміни освіти. Будь-які зміни призводять до трансформації соціального замовлення, з різним рівнем усвідомлених вимог до результатів навчання, виховання, розвитку. Прийшов час тотальних реформ усієї системи освіти. З моменту набуття чинності нового розуміння державних освітніх стандартів в області збереження і зміцнення здоров'я суб'єктів освітньої взаємодії прийшов час трансформації і такого аспекту, як здоров'єорієнтовані педагогічні технології.

Сьогодні зв'язок між сучасною, якісною освітою, здатною зберігати, зміцнювати і примножувати вміння (компетенції) в області здоров'я і перспективою побудови громадянського суспільства, ефективною економікою та безпечною державою очевидна.

Пріоритети реформування освіти обертаються навколо переосмислення ролі освіти. Пріоритет індивідуального підходу полягає в увазі до талановитих дітей, в активному використанні нових

інформаційних технологій та збереженні здоров'я. Суспільство нині орієнтується на інноваційний шлях розвитку. Такі пріоритети змінюють палітру цінностей системи освіти. Здорова особистість – стимул до руху вперед.

Інтенсифікація процесу здобуття освіти розкриває нові грані здоров'яорієнтованих технологій перед педагогічним співтовариством. Останніми роками тенденція не тільки розглядати педагогічний процес як цілісне явище, що об'єднує навчання і виховання, але й оцінювати його потенціал, як для руйнування, так і для збереження здоров'я, стала традицією. Педагогіка збагатилася ідеями гігієни, фізкультури і психофізіології, перевівши їх в успішний досвід застосування аспектів збереження здоров'я учасників освітньої взаємодії.

Ситуація модернізації освіти зумовлює вимоги до вчителів щодо ключових компетенцій у сфері здоров'язберігаючих технологій, проєктування індивідуального освітнього маршруту учнів, психолого-педагогічної супроводу особистісно орієнтованого навчання, створення умов становлення ключових компетенцій учнів. Мета збереження здоров'я дітей визначає основні завдання, які сьогодні має вирішувати школа:

- школа є особливим освітнім простором, у рамках якого відбувається не тільки формування соціально адаптованої особистості, її професійне і громадянське самовизначення, але і формується важлива, базова характеристика, що забезпечує реалізацію всіх інших – здоров'я;

- мета інноваційних процесів полягає не тільки в підвищенні якості освіти, але і у зміцненні здоров'я учнів і у створенні психологічного комфорту учасникам освітнього процесу;

- здоров'я випускників школи – один із важливих показників якості шкільної освіти.

Новій українській школі необхідний новий компетентний у вирішенні даних питань педагог. Тому система професійної підготовки повинна бути орієнтована на підготовку кадрів компетентних:

- в організації здоров'язберігаючого середовища закладу освіти, розробленні моделей програм здоров'я для освітніх установ різного рівня;

- у проєктуванні індивідуальних освітніх траєкторій учнів із проблем здоров'я, здорового способу життя та безпеки;

- в організації педагогічних досліджень з актуальних проблем освіти, здоров'я та ЗСЖ;

- у застосуванні здоров'язберігаючих технологій, інноваційних педагогічних технологій та інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності;

- в управлінні освітнім закладом з позицій здоров'язберігаючої освіти.

Формування здорового способу життя в освітньому закладі передбачає значну практичну складову частину. Ця складова частина була

нами інтерпретована через ключову компетенцію «бути здоровим».

Ключова компетенція «бути здоровим» – це сукупність інтелектуальних і практичних умінь, яка базується на прийнятті індивідуального здоров'я як значущої цінності, включає знання і навички збереження наявного потенціалу здоров'я і визначає поведінку особистості в ситуації вибору у здоров'яруйнівних і зберігаючих здоров'я умовах.

Упровадження здоров'яорієнтованих педагогічних технологій і створення єдиного фізкультурно-оздоровчого простору дозволять системі освіти виконати наявне соціальне замовлення на формування здорового і конкурентноспроможного в сучасній економічній ситуації покоління.

Процес освоєння ключової компетенції «бути здоровим» орієнтований на:

- розкриття ціннісно-сміслової компоненти поняття «здоров'я»;

- побудову фізкультурно-оздоровчого простору саморозвитку особистості;

- забезпечення індивідуальної траєкторії розвитку потенціалу здоров'я;

- особистий досвід практичної, орієнтованої на збереження здоров'я життєдіяльності дитини;

- створення умов для формування референтної групи однолітків, які ведуть здоровий спосіб життя.

Підготовка майбутніх учителів фізичної культури ставить питання про стратегії, методи освоєння ключової компетенції «бути здоровим» як частини професійних умінь реалізації здоров'яорієнтованих освітніх технологій у закладах освіти.

Формування ключової компетенції «бути здоровим» пов'язано із процесами самовизначення, які можуть відбуватися тільки під час організації проблемно-конфліктних і критичних ситуацій, у яких особистість студента проявляє себе цілісно, демонструючи справжнє світосприймання.

Проблематизація базових аспектів ведення здорового способу життя створює можливість для актуалізації цілісного розуміння здоров'я і переосмислення студентом своєї позиції під час організації педагогічної діяльності потенційно ущербної, що збільшує чинники ризику для здоров'я дитини.

Орієнтований на здоров'я світогляд викладача є тією точкою інтеграції, що забезпечує наявність і самовдосконалення концептуальних уявлень про ведення здорового способу життя. Інноваційні здоров'яорієнтовані педагогічні технології можна розглядати як необхідну складову частину професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури, що сприяє зростанню його конкурентноспроможності в суспільстві стрімких змін із непередбачуваним майбутнім.

Формування будь-якої компетенції здійснюється в діяльності і ключова компетенція «бути здоровим» не є винятком. Необхідно побудувати

простір, орієнтований на збереження здоров'я, у якому можна реалізувати на практиці всі теоретичні знання і прикладні вміння. Реалізація цього у школі передбачає здійснення діяльності за низкою основних напрямів:

- створення єдиного, орієнтованого на збереження здоров'я, розвиваючого простору в навчальному закладі, що дозволяє у процесі креативної життєдіяльності освоїти ключову компетенцію «бути здоровим» і сформуванню здоровий спосіб життя;

- поліпшення стану внутрішкільного простору через створення здоров'яорієнтованого іміджу установи;

- організація умов для соціальної реклами цінностей здорового способу життя в підлітковій субкультурі всередині школи та мікрорайоні;

- забезпечення умов для комплексної реабілітації (педагогічної, соціальної, психологічної, медичної тощо) в освітньому закладі;

- формування психологічних і соціальних ресурсів для підтримки всіх учасників педагогічної взаємодії.

Висновки. Використовуючи системний підхід, можна розгорнути формування ключової ком-

петенції «бути здоровим» в учасників освітньої взаємодії на будь-якому рівні освіти, не нехтуючи комплексністю і просуючись до холістичного осягнення індивідуального та соціального здоров'я. У даний час, коли державні вимоги до більшості ступенів освіти затверджені, а весь масив здоров'язберігаючих технологій ще перебуває в контексті застарілих освітніх норм, необхідно визначити стратегію формування здоров'я суб'єктів освітньої взаємодії. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури теж потребує оновлення, тому що необхідно організувати освоєння навичок ведення здоров'я не тільки як загальнокультурної компетенції, а й як частини професійної компетенції.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Рибалко П. Керівні підходи і принципи у підготовці вчителів фізичної культури до оздоровчо-спортивної діяльності. *Гуманізація навчально-виховного процесу* : збірник наукових праць. 2019. № 4 (96). С. 66–77.

2. Методика управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю в сучасних закладах середньої освіти / М. Лянной та ін. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2019. № 4. С. 280–289.